

A promising area of scientific researches may be the analysis of aspects of modeling of pedagogical environment in logopedic rehabilitation of people with aphasia.

Key words: *restorative training, systemic speech disorders, aphasia, special pedagogical environment.*

УДК 376.2:7.01

Ірина Садова

Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка
ORCID ID 0000-0003-2570-5392
DOI 10.24139/2312-5993/2017.01/270-279

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розкрито проблеми соціалізації дітей із особливими освітніми потребами; представлено теоретичні й методичні аспекти використання арт-терапії як технології активізації пізнавальної діяльності учнів, де основний акцент робиться на творчому самовираженні та розвитку сенсорного сприйняття. Визначено базові чинники дії методів арт-терапії на розвиток особистості дітей та інтеграцію їх у сучасне суспільство. Досліджено вплив казкотерапії, ізотерапії та пісочної терапії на учнів з обмеженими можливостями Львівської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 104 імені Святого Миколая.

Ключові слова: *арт-терапія, дитина з особливими освітніми потребами, спеціальна загальноосвітня школа-інтернат, соціалізація.*

Постановка проблеми. Концепція спеціальної освіти України передбачає створення таких умов, за яких особи з обмеженими можливостями могли б успішно реалізувати свої загальнолюдські права, стати корисними громадянами своєї держави, освіченість і соціальний статус яких задовольнятиме потреби суспільства. Питання навчання, виховання, лікування, соціалізації дітей із особливими освітніми потребами стають дедалі актуальнішими. Проблема набуває окремого наукового статусу насамперед тому, що в Україні система соціальної та психолого-педагогічної реабілітації дітей із обмеженими можливостями здійснюється непослідовно і непрофесійно. Здебільшого задіюються екстенсивні й рутинні форми роботи, засновані на культивуванні байдужого, формального й авторитарного ставлення до знедолених дітей. Серед сучасних засобів соціалізації дітей значне місце відводиться такому напрямку корекційної педагогіки, як арт-терапія, яка має інсайторієнтовний характер та створює атмосферу довіри й уваги до внутрішнього світу дитини. Адже в кожній дитини є своя життєва історія, у цій історії є і веселі, і сумні моменти, є ситуації, які хочеться пригадати, можливо, по-новому осмислити, але доступ до них «за сімома замками». Арт-терапія – це

ключик. Один із видатних засновників гуманістичної психології К. Роджерс вважав, що вся психотерапія повинна ґрунтуватися на науці й мистецтві, які здатні проникати у внутрішній світ людини, бути особистісно орієнтованими. Актуальність порушеної проблеми ми спробуємо висвітлити в нашій статті.

Аналіз актуальних досліджень. Значна кількість робіт присвячена впливу арт-терапії на дітей із особливими потребами (А. Биков, І. Бех, В. Бондар, С. Болтівець, Г. Бондаренко, Т. Данилова, Т. Ілляшенко, Г. Іващенко, В. Кондрашин, А. Кігічак, Л. Обухова, Л. Одинченко, А. Панов, В. Синьов, О. Хохліна, Т. Шульга, О. Чебикіна, М. Щибрик та ін.). Заслужують на увагу роботи, які розглядають альтернативні підходи до організації реабілітаційної роботи через методи арт-терапії (Л. Алексєєва, Т. Зінкевич-Євстігнєєва, А. Копитін, А. Панова, Б. Шапіро, О. Холстова, Л. Різник, Л. Шаповал). Проте, незважаючи на актуальність, зазначена науково-педагогічна проблема не набула розвитку в теорії і практиці навчання дітей.

Метою статті є вивчення впливу окремих технологій арт-терапії на соціалізацію дітей, які мають особливі освітні потреби.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових та навчально-методичних джерел із досліджуваної проблеми: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; спостереження, опитування, бесіда.

Виклад основного матеріалу. На соціалізацію дітей із обмеженими функціональними можливостями впливає ціла низка чинників, що вимагають від неї певної просоціальної поведінки й активності. Насамперед, слід урахувати вплив макрочинників (клімат, суспільство, держава, релігія тощо), які суттєво впливають на загальну соціалізацію всіх жителів планети, що живуть у певних країнах. Друга група детермінант – мезофактори, тобто умови соціалізації великих груп людей, що відрізняються за національною ознакою, місцем і типом поселення, у якому вони живуть (регіон, місто, селище, село), приналежністю до аудиторії тих або інших мереж масової комунікації (радіо, телебачення, кіно тощо) [1, 25].

Багато дітей із особливими потребами проживають у сім'ях із невисоким рівнем матеріального забезпечення. За суб'єктивними оцінками, основні проблеми сімей, де є діти-інваліди, пов'язані з фінансовою недоступністю поліпшення житлових умов, браком коштів для придбання необхідного харчування, медпрепаратів, технічних засобів компенсації вад, корекції та контролю стану здоров'я, предметів і послуг для задоволення культурних потреб тощо [3, 113].

Джерелом негараздів сімей, які виховують дітей і молодь із функціональними обмеженнями, залишається комплекс проблем, пов'язаних із недоліками системи охорони здоров'я. Особливі потреби й обмежені можливості дітей та молоді з особливими потребами обумовлюють цілий комплекс специфічних проблем у сфері освіти [3, 114].

Отже, при сучасному рівні розвитку спеціальної освіти по всій території нашої держави має бути створення реабілітаційних центрів психолого-педагогічної допомоги дітям із особливими освітніми потребами та їхнім батькам. Акцент теоретико-емпіричного пошуку слід зосередити на задіянні інноваційних технологій у соціально-педагогічній реабілітації та соціалізації дітей-інвалідів, а ключовими напрямками потрібно обрати ті, що за переважаючим понятійно-функціональним принципом обирають ресоціалізацію, реадаптацію, рекреацію, акультурацію та інші «виживальні» тактики і стратегії.

Виходячи з цієї парадигми, ми розглядаємо арт-терапію як специфічну технологію соціалізації дітей з особливими потребами, як педагогічне «лікування» засобами мистецтва з метою формування в них активної операційно-діяльній життєвої позиції. Арт-терапія – метод, який пов'язаний із розкриттям творчого потенціалу індивіда, вивільненням його прихованих енергетичних резервів і, у результаті, знаходженням їм оптимальних способів вирішення своїх проблем. Творчість природно влітається в життя дитини та є невід'ємною частиною її розвитку. У творчості дитини відображається те, що її хвилює, те, що для неї важливе. Саме тому арт-терапія така ефективна при роботі з дітьми, які мають особливі потреби. Дитина не замислюється про кінцевий результат, вона отримує задоволення від самого процесу, ось чому цей процес для неї такий терапевтичний.

Арт-терапевтична робота припускає широкий вибір різних образотворчих матеріалів:

- 1) фарби, олівці, воскові крейди, пастель;
- 2) для створення колажів або об'ємних композицій використовуються журнали, кольоровий папір, фольга, плівка, коробки від цукерок, текстиль;
- 3) природні матеріали – кора, листя і насіння рослин, квіти, пір'я, гілки, мох, камінці;
- 4) для ліплення – глина, пластилін, дерево, спеціальне тісто.

Художні матеріали чинять безпосередню дію на художню роботу дитини. Вони спонукають її бачити й відчувати, породжують емоційний підйом і усвідомлення. Самі по собі будучи частками реальності, ці матеріали спонукають дитину до зіткнення з реальністю. Таким образом, між творцем і художнім матеріалом відбувається динамічна взаємодія. Особливо цікаво з'ясувати, який матеріал викликає найбільшу експресивність дитини. Тим самим вільний вибір матеріалу є найважливішою рушійною силою в процесі художньої роботи [2, 16].

Визначити вплив методів арт-терапії на дітей із особливими потребами ми намагалися під час співпраці із учнями Львівської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 104 імені Святого Миколая. Головними завданнями школи є забезпечення права дітей на

здобуття певного освітнього рівня загальної середньої освіти шляхом спеціально організованого навчально-виховного та корекційно-розвиткового процесу; формування соціально адаптованої особистості; сприяння психічному та фізичному розвитку дітей.

Для вирішення поставлених у роботі завдань нами було використано окремі методики арт-терапії, а саме:

- методику «Малюнок сім'ї»;
- методику ізотерапію «Лікувальна мандала»;
- методику казкотерапію «Несмачний колобок»;
- методику пісочної терапії «Дерево життя»;
- методику ізотерапію «Долаємо страх» [2].

Наше дослідження проводилось у кілька етапів:

1) теоретико-аналітичний – здійснювалося постановка проблеми, визначення мети та завдань дослідження;

2) організаційний етап включав теоретичний аналіз наукової літератури, підбір матеріалу для проведення дослідження та методик для обстеження дітей із особливими потребами;

3) здійснення дослідно-експериментальної роботи, у процесі якої підтверджувалась актуальність дослідження;

4) обробка результатів проведеного діагностування й узагальнення отриманих результатів (підсумковий етап).

Основними завданнями дослідження було визначено:

- обґрунтувати актуальність та доцільність психолого-педагогічної роботи із неповносправними дітьми;
- визначити вплив методів арт-терапії на дітей із особливими потребами.

У дослідженні брали участь:

- учениця 4 класу – Кореновська Вікторія Ярославівна, 10 років, діагноз: легка розумова відсталість та мікроцефалія;
- учениця 1 класу – Гузій Тетяна Андріївна, 8 років, діагноз: легка розумова відсталість та дизартрія;
- учень 2 класу – Кокоцький Богдан Павлович, 8 років, діагноз: легка розумова відсталість;
- учень 2 класу – Луцишин Андрій Ігорович, 10 років, діагноз: легка розумова відсталість;
- учениця 4 класу – Каспрук Христина Іванівна, 12 років, діагноз: легка розумова відсталість.

Аби простежити залежність захворювання від атмосфери, яка панує в родині Кореновської Вікторії Ярославівни (діагноз: легка розумова відсталість та мікроцефалія) ми використали методику «Малюнок сім'ї», запропонувавши дитині намалювати на аркуші паперу свою сім'ю. З нашою допомогою Вікторія намалювала себе поруч із мамою, татом і сестричкою в

такому співвідношенні, що вони здаються справжніми велетнями. Це означає, що дівчинка відчуває себе маленькою, у неї занижена самооцінка. Штрихові лінії на малюнку підтверджують підвищений рівень тривожності стосовно батьків. Тато, який проводить увесь день на роботі, зображений з маленькою головою, оскільки в сім'ї він сприймається як другорядна особа. Найближча людина для Вікторії, за малюнком, – це сестричка (вона використала однакові кольори для суконь). Вікторія також намалювала всюдиусще сонечко, яке має розтопити «кригу проблем» у родині. Узагальнюючи, можна стверджувати, що сонце – це символ захисту і тепла, джерело, якого так не вистачає дівчинці та всім її родичам. Цей тест допоміг нам «зазирнути в душу» дитини і зрозуміти, чим вона живе, що її турбує, чи комфортно їй у сім'ї.

За допомогою ізотерапії можна зрозуміти соціальні проблеми, які переживає кожна дитина, тому ми попросили ученицю 1 класу – Гузій Тетяну Андріївну (діагноз: легка розумова відсталість та дизартрія) намалювати свою хворобу і те, як вона собі уявляє спосіб позбавлення від хвороби, відповідно до цього провели ізотерапію на тему «Лікувальна мандала». Тетяні було запропоновано намалювати своє захворювання на аркуші паперу, використовуючи будь-які художні матеріали. Малюнок «Моя хвороба і я» був виконаний гуашшю і фломастером. Опис малюнка дитиною: «Я намалювала свою хворобу у вигляді чорної плями. Себе я намалювала під цією плямою, – мені страшно». На запитання, яким чином дівчинка уявляє собі процес одужання, вона дуже швидко намалювала наступний рисунок. Опис малюнка дитиною: «З відчиненого вікна ллється сонячне світло, і чорна пляма поступово зникає».

Далі була використана ізотерапія (мандала). Ми допомогли Тетяні намалювати малюнок у колі, придумати для нього назву та обговорити почуття й переживання, що виникають під час малювання. Після заняття настрій дівчинки покращився, вона більше посміхалася й намалювала величезну кількість кольорових малюнків. Таким чином, за допомогою роздумів і малюнків Тетяна знайшла свій спосіб вирішення проблеми.

Казкотерапія – це метод, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, удосконалення взаємодії з навколишнім світом. За допомогою казкотерапії ми намагалися зрозуміти труднощі та гармонізувати внутрішній душевний хаос, що панує в душі учня 2 класу – Кокоцького Богдана Павловича (діагноз: легка розумова відсталість). Мама скаржилася на його погану поведінку. Хлопець часто встає на підвіконня і погрожує срибнути з вікна, пояснюючи, що мамі буде без нього добре. Зі слів мами: дитина небажана і її лякає поведінка сина. Нами було запропоновано пригадати улюблену казку. Богдан обрав казку «Колобок» і розподілив ролі таким чином: мама – колобок, він – лисиця. Потім учень багато разів

розповідав про фінальний епізод казки, як лисиця з'їдає колобка. Після чергового проковтування колобка хлопчик звернувся до нас зі словами: «Колобок мені вже набрид, хочеться з'їсти щось інше, можливо, у вас є печиво». Печиво знайшлося. Через місяць мама повідомила, що поведінка сина значно покращилася, і він перестав лякати її своїми вчинками.

У процесі арт-терапії діти отримали також цінний досвід позитивних змін за допомогою пісочної терапії. Основна мета пісочної терапії – досягнення дитиною ефекту одужання за допомогою спонтанного творчого вираження змісту особистого й колективного несвідомого. Учні 2 класу – Луцишину Андрію Ігоровичу (діагноз: легка розумова відсталість) ми запропонували метод терапії піском і сказали наступне: «Подивися, наша пісочниця заповнена піском. У пісочниці є один секрет: сухий пісок легко перетворюється у вологий. Словом, тут все підвладне твоїй фантазії». Питання до учня були наступними: Які у тебе виникають відчуття від процесу створення пісочної картини? Що є для тебе важливим у цій картині?

Після обговорення ми провели техніку гри в піску «Дерево життя». На першому рисунку було намальовано березу, у якої тонкі гілки. На другому малюнку учень знову зобразив березу, яка росте вже на галявині та сонце, яке сказало цій березі «привіт» і дерево відповіло сонцю «привіт». На наступній роботі з'являється могутня ялина, оточена веселкою і сонце – символ позитивного настрою автора.

Таким чином, допомогу у процесі соціалізації дитини можна вважати успішною, якщо вдається зменшити за допомогою технологій арт-терапії тривожність, агресивність. Коли з'явиться нове розуміння проблеми, починає розвиватися адаптивна реакція.

Подолати дитячі страхи за допомогою ізотерапії ми допомагали учениці 4 класу – Каспрук Христині Іванівні (діагноз: легка розумова відсталість). Емоційна дитина, залежно від психічної структури особи, соціального досвіду, взаємовідносин з батьками і однолітками, може відчувати як тривогу, так і страх. Частіше бояться діти, що мають емоційні утруднення у відносинах з батьками, чиє уявлення про себе спотворене емоційними переживаннями в сім'ї або конфліктами. Ці діти не можуть покладатися на дорослих як на джерело безпеки, авторитету й любові. Іноді страхи важко усунути, оскільки дія на стан дитини з боку дорослих виявляється тільки на зовнішню сторону, без урахування характеру, сенсу і значення. Ефективнішою буде дія на причину страху, що породжують його умови й обставини. Для кращої дії на страхи необхідно передусім встановити емоційний контакт із дитиною. Після встановлення контакту варто перейти до бесіди, мета якої – виявити можливі причини виникнення страху. Можна запропонувати дитині усунути страхи, породжені уявою за допомогою малювання. Страхи малюються олівцями, фломастерами або фарбами. Останні більше підходять для дошкільнят, оскільки дозволяють робити

широкі мазки. Фломастерами більш охоче користуються молодші школярі. Підлітки 12–13 років віддають перевагу олівцям, що дає можливість деталізувати зображення і стирати те, що не подобається. Таким чином, необхідно мати достатню кількість образотворчих матеріалів, що відповідають експресивним потребам дитини [2].

Христина скаржилася на страх темряви, який з'явився в неї під час високої температури. Дівчинка боялася пройти по коридору всередині своєї квартири вечірньої пори, якщо в коридорі не увімкнено світло. Під час бесіди Христинка розповіла, що коли вона була маленькою, вона нічого не боялася, але коли вона сильно захворіла, їй раптом стало дуже-дуже страшно. І ось відтоді вона боїться темряви. Їй здавалося, що страх прийшов через відкриті двері. А самі двері зачинилися, і страху тепер ніяк не вибратися. На пропозицію намалювати свій страх дівчинка погодилася. Христинка малювала його довго і старанно у вигляді великого чорного квадрата, немов найчорніша темрява. На наступному малюнку дівчинка зобразила страх (який став менш насиченого чорного кольору) біля дверей. На останній роботі Христинка намалювала, як страх відлітає: «страх дуже радий, що нарешті він вільний». Таким чином, за допомогою роздумів і малюнків дівчинка знайшла свій спосіб вирішення проблеми. Отже, дослідження впливу терапевтичних методів на дітей із особливими потребами вказує на те, що педагогічна арт-терапія тісно пов'язана з розвитком емоційної, фізичної та соціальної сфери дитини.

З метою виявлення наявних тих чи інших компонентів структури психолого-педагогічної готовності педагога до роботи в спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті нами вивчено думку вчителів (всього опитаних 12 педагогів). Вони зазначили ті професійні та особистісні якості, які є необхідними та до певної міри достатніми для успішного навчання дітей із особливими освітніми потребами. Результати засвідчують, що опитувані в переважній більшості зазначають те, що стосується поглиблення або набуття знань з методики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; знання особливостей їх розвитку; уміння знайти індивідуальний підхід до дитини; доброта, уміння зрозуміти дитину; сила волі, професійність, чуйність, уміння знаходити вихід зі складних ситуацій; оптимізм, урівноваженість, компетентність та володіння інноваційними технологіями. З результатів визначено, що вчителі з задоволенням працюють із дітьми; завдяки їм вони навчилися любити людей просто такими, якими вони є, навчилися допомагати іншим, не потребуючи взамін нічого, переборювати свої труднощі за допомогою довіри та любові. Але разом із тим учителі не можуть сказати, що працюється легко. Всі респонденти вважають, що ця робота дана їм від Бога.

Після проведення тестів та вправ з арт-терапії у дітей підвищився інтерес до навчання, зросла працездатність, покращилася увага, пам'ять,

мовлення; стабілізувався емоційний та психологічний стан учнів, знизилася тривожність. Учні більш комфортно почувають себе в школі, підвищилася самооцінка, віра в себе та свої сили, вони стали частіше посміхалися. Треба відзначити, що в дітей значно підвищилася успішність та налагодилися стосунки з однокласниками та батьками. Ми отримали результати, з яких бачимо, що вплив методів та арт-терапії на соціалізацію дітей із особливими потребами є беззаперечний.

Висновки зазначено в анкеті спостереження (табл. 1):

Таблиця 1

Заняття з арт-терапії (анкета спостереження)			
До		Після	
1.	Чи були заняття позитивним досвідом для дітей? Чи очікували їх діти?	Діти з байдужістю ставилися до занять	Діти з нетерпінням чекали наступного заняття
	Що вони говорили про них?	Про уроки говорили без особливого захоплення та емоцій	Розповідали про те, що на уроках їм подобається фантазувати, придумувати цікаві історії, малювати на піску, уявляти себе в казці
	Як змінювався їх фізичний та емоційний стан?	Діти були в'ялими, байдужими, відмовлялися виконувати вправи	Діти активні, жваві, покращилася працездатність, почали більше посміхатися
2.	Чи є зміни в самооцінці дітей?	У школярів не було мрій, вони недооцінювали себе, мали комплекси	Підвищилася самооцінка, з'явилися мрії про майбутнє
3.	Чи є зміни в спілкуванні дітей із однокласниками, психологом, учителем та батьками?	Були замкнутими, не спілкувалися з однолітками	Хочуть багато гуляти на вулиці, спілкуватися з усіма, хизуються своїми малюнками та виробами

Висновки. Настає час уваги до неповносправної дитини, чие існування робить наше суспільство добрішим, толерантнішим, зрештою, просто нормальним людським суспільством. Арт-терапія, використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в

інтелектуальному, соціальному, емоційному й особистісному розвитку дитини. Творчий характер занять допомагає дитині відкривати в собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої відносини з людьми та світом. Велике значення має виявлення й розвиток у дітей здібностей: у одних – фізичної спритності, у інших – музичності, у третіх – схильності до малювання. Саме тому логічним буде рекомендувати звернути увагу на важливість того факту, що тільки творчий та системний характер, здійснення допомоги дітям в Україні дозволить підняти рівень та ефективність життя людей з психофізичними обмеженнями. Це власне і є новий підхід, у межах якого ми б хотіли бачити майбутнє вирішення проблем дітей із особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших наукових розвідок. На наш погляд, потребує подальшого дослідження проблема розробки арт-терапевтичних технологій як фактору збагачення творчості вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бастун Н. «Педагогіка тренувань» як засіб соціалізації осіб з інтелектуальною недостатністю / Н. Бастун // Соціальна психологія. – № 6. – 2013. – С. 45.
2. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М. Киселева. – СПб. : Речь, 2006. – 160 с.
3. Стадієнко Н. Шляхи інтеграції дітей з особливими потребами у суспільство : науково-методичний збірник / Н. Стадієнко. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.

REFERENCES

1. Bastun, N. (2013). "Pedagogika trenuvan" yak zasib sotsializatsii osib z intelektualnoiu nedostatnistiu ["Pedagogy of training" as a means of socialization of persons with intellectual disabilities]. *Sotsialna psykholohiia*, 4, 45. (In Ukrainian).
2. Kyseleva, M. (2006). *Art-terapiia v rabote s detmy [Art therapy in work with children]. Rukovodstvo dlia detskykh psykholohov, pedahohov, vrachei i spetsyalystov, rabotaiushchikh s detmi.* (p. 160). SPb.: Rech, (in Russian).
3. Stadiienko, N. (2000). Shliakhy intehratsii ditei z osoblyvymy potrebamy u suspilstvo [Integration of children with special needs into society]. *Naukovo-metodychnyi zbirnyk*, (p. 336). K.: Kontekst. (In Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Садовая Ирина. Арт-терапия как эффективная технология социализации детей с особыми образовательными потребностями в современных условиях.

В статье раскрыты проблемы социализации детей с особыми образовательными потребностями; представлены теоретические и методические аспекты использования арт-терапии как технологии активизации познавательной деятельности учеников, где основной акцент делается на творческое самовыражение и развитие сенсорного восприятия. Определены базовые факторы воздействия методов арт-терапии на развитие личности детей и интеграцию их в современное общество. Исследовано влияние отдельных методик арт-терапии на

учеников с ограниченными возможностями Львовской специальной общеобразовательной школы-интерната № 104 имени Святого Николая.

Ключевые слова: арт-терапия, ребенок с особыми образовательными потребностями, специальная общеобразовательная школа-интернат, социализация.

SUMMARY

Sadova Iryna. Art therapy as the efficient technology of socialization of children with special educational needs in the modern conditions.

The article deals with the problems of socialization of children with special educational needs; the accent is laid on the basic technologies of integration into society of children with peculiar needs and practical solutions of children's incapability problems have been suggested. Among modern facilities of socialization and pedagogical rehabilitation of children with the special educational necessities a considerable place is taken to such direction of correction pedagogics, as fairytale therapy that creates the atmosphere of trust and attention to the inner world of the child. Theoretical and methodological aspects of using fairytale therapy, isotherapy and sand therapy were displayed in the learning process of school. The basic impacts of the methods of art therapy for personality development of children and integrate them into modern society are identified. Attention is focused on the remedial work of special schools. The influence of certain techniques of the art therapy to students with disabilities of Lviv special boarding school №104 named after St. Nicholas is investigated.

The author examined the concept of the "fairytale therapy" as the technology of the activation of cognitive activity of juniors. Sand therapy is studied in the context of art therapy as a form of non-verbal correction, where the emphasis is on the creative self-expression and development of the child sensory perception. Art therapy (drawing techniques) is described as an art form that improves visual perception, develops the ability of pupils to observe, analyze and memorize.

The main theoretical generalization and chosen set of practical suggestions can be used in professional work of teachers, educators, parents with children who experience multiple problems due to limitations of the functional resources.

The basic results are inculcated in the educational process of the higher educational establishments and schools.

Key words: art therapy, child with special educational needs, special boarding school, socialization.